

УДК 378.015

ІРИНА ШИМАН, здобувач наукового ступеня доктора філософії кафедри педагогіки, Державний заклад "Південноукраїнський національно-педагогічний університет імені К. Д. Ушинського", Україна
ORCID ID 0000 0002 0177
irina shiman@ukr.net

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ У ФОРМУВАННІ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

IRYNA SHYMAN, PhD candidate at the Department of Pedagogy, South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Ukraine

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ У ФОРМУВАННІ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Автор досліджує проблему ефективності інноваційних підходів у формуванні фахової компетентності вчителів музичного мистецтва, що безпосередньо позначається на їх педагогічній діяльності. Наголошується на тому, які саме компетентності мають бути притаманні вчителям музичного мистецтва; робиться акцент на загальноосвітніх компетентностях.

У статті здійснений аналіз застосування інноваційних підходів у формуванні фахової компетентності вчителів музичного мистецтва; охарактеризовано роботи вчених, котрі досліджували дане питання; виокремлено перспективи подальших напрацювань автора.

Ключові слова: інновації, інноваційні підходи, вчителі, музичне мистецтво, компетентності.

Summary. The author investigates the problem of the effectiveness of innovative approaches in developing the professional competence of teachers of music art, which directly affects their teaching performance. The author emphasizes the competencies that teachers of music art should possess with focus on general educational competencies.

The article analyzes the application of innovative approaches to the development of professional competence of teachers of music art; characterizes the works of researchers who have studied this topic; highlights the author's prospects for further research in this area.

Key words: innovations, innovative approaches, teachers, music art, competencies.

Мета: виокремити основні інноваційні підходи до формування фахової компетентності вчителів музичного мистецтва; дати оцінку ефективності їх застосування на уроках музичного мистецтва.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасний етап розвитку освіти в Україні, наближення галузі до рівня європейських стандартів ставлять високі вимоги до фаховості вчителя музичного мистецтва, рівня викладання предмета в закладах середньої загальної освіти.

Педагог з позиції сьогодення - це справжній фахівець, котрий постійно знаходиться на високому рівні професіоналізму, володіє інноваційними технологіями, працює над самоосвітою.

Надто важливим бачиться і те, що пріоритети освітньої галузі спрямовані не лише на те, щоб учитель давав учням знання та оцінював їхню

роботу, а навчив їх на практиці застосовувати ці знання й уміння, стимулював до навчання, формував особистість.

Учитель має виховувати у здобувачів освіти відповідальність за себе, повагу до національних звичаїв і традицій, рідної мови. Тому для розуміння один одного, тобто взаємодії учитель - учень, як наголошував відомий педагог Василь Сухомлинський, має бути "...ця дружба осяяна благородним захопленням, поривом до чогось світлого, розумного, тоді в дитині ніколи не з'явиться зло".

Тому в Новій українській школі неабиякий акцент ставиться на педагогіці партнерства між усіма учасниками освітнього процесу. При цьому надто важливо зважати на принципи гуманізму, творчого підходу до розвитку особистості. Учитель повинен бути професійно компетентним, творчим, оскільки йому належить формувати людину, озброювати її знаннями для успішного виконання професійних обов'язків у майбутньому, у своїй діяльності. Від професіоналізму педагога залежить якість підвищення освіти та гармонійний розвиток учнів.

Професіоналізм педагога вчені трактують як "інтегральну характеристику педагога, що припускає володіння ним видами професійної

діяльності та наявність у нього поєднання професійно важливих психологічних якостей, які забезпечують ефективне вирішення професійних педагогічних завдань з навчання і виховання" (Деркач, 2002).

Не випадково виучуване нами питання оцінки ефективності інноваційних підходів у формування фахової компетентності в учителів музичного мистецтва на сучасному етапі розвитку освіти набуває особливої значущості. Тому вбачаємо важливим ретельне вивчення окремих компетентностей педагога, зокрема фахової. Остання ж розглядатиметься у нашій статті як одна з ключових у професійному становленні і зрості педагога.

Аналіз досліджень і публікацій.

У зв'язку із швидкими суспільними зрушеннями, інформатизацією суспільства певні зміни відбуваються і в освітній галузі. Саме завдяки діяльності педагога забезпечується право кожного громадянина на здобуття повної загальної середньої освіти. Виходячи з цього, надто потрібно усвідомити значення розвитку фахової компетентності педагога.

Досліджуючи окреслену проблему, ми спостерігаємо зацікавленість нею українських і закордонних учених. Зосібна, питанням формування професійних компетентностей вчителя приділяли увагу С. Артюх, В. Веденський, Б. Кришук, С. Філатов та інші.

У мистецькій освіті компетентнісна складова також спрямовується на інноваційні перетворення. Особливо акцентуємо на тому, що саме компетентнісний підхід визначає орієнтир набуття знань, умінь; потребує конкретних результатів щодо виконання вчителем, у нашому випадку вчителем музики, своєї професійної діяльності. Слід наголосити, що виконавські вміння, розвиток творчих здібностей і навичок є надто потрібними, як і здатність до їх критичного аналізу, оцінювання і використання в роботі.

Сьогодні існує традиційний підхід до трактування фахової компетентності вчителя музики. Остання побудована на таких складових - педагогічній і музичній. На наше пе-

реканання, ідеться про те, що вчитель музики повинен не лише бути добрим музикантом, а й педагогом. Отже, він має залишатись належно підготовленим у педагогічному і музичному напрямках. За таких умов відбувається інтеграція двох складових професійності – педагогічної і музичної.

Інноваційні підходи до формування фахової компетентності вчителів музичного мистецтва досліджували такі вчені, як Г. Падалка, Л. Масол, А.Козир, Н. Гуральник та інші. Дана проблема знайшла своє втілення у вислідах Г. Танько, Л. Тоцької, Н. Мурованої, О. Єременко, М. Михаськової та інших.

До окресленого нами питання прибігали і такі дослідники, як О. Маруфенко, котрий подав вивчення якостей фахівців, важливих для мистецько-педагогічної діяльності; О. Матвєєва докладно розтлумачила процес формування творчої уяви; Е. Султанова – як відбувається самооцінка вчителем даного предмета; Ю. Найда – опис роботи над власним викладацьким стилем.

Отже, усі дослідження вчених і практиків були зосереджені на пошуки інноваційних підходів до формування фаховості вчителя музики, шляхів покращення якості такого процесу, на оцінювання їх результативності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Музична освіта в контексті з мистецькою педагогікою покликані озброювати учнів загальної середньої освіти багажем знань, умінь і навичок, необхідних у майбутній діяльності. І тут немаловажну роль відіграє компетентність самого вчителя музики.

Проаналізуємо тлумачення поняття "компетентність" педагога, який займається мистецькою освітою. Для цього розглянемо трактування терміна "компетентність" учителя музики в контексті тверджень науковців.

Зокрема, І. Левина розглядає даний термін як цілісне утворення особистості вчителя, що виступає багаторівневою реальністю, у структурі якої входять ціннісно-мотиваційний, змістовно-орієнтовний, опера-

ційно-дієвий, особистісно творчий **КОМПОНЕНТИ** (Левина, 2004).

Так, Дж. Равен на основі вивчення окресленої нами проблеми розробив модель компетентності, до якої входить дві підсистеми. Першу підсистему становлять стилі поведінки, ціннісні для людини, другу – перелік компонентів (Равен, 2002).

Цікавим вважаємо підхід науковиці М. Михаськової, котра подає зміст фахової компетентності вчителя музики як здатність до музично-освітньої діяльності на основі музично-педагогічних знань і вмінь, досвіду емоційно- ціннісного ставлення до музичного мистецтва відповідно до суспільних вимог і цінностей (Михаськова, 2008).

Отже, доходимо висновку на основі викладеного вище, що інноваційні підходи до формування фахової компетентності вчителів музичного мистецтва - це пошук сучасних шляхів у теорії і практиці готовності у професійній діяльності вчителя. Наголосимо на тому, що основними складовими ми розглядаємо професійний світогляд самого вчителя, який характеризується певними критеріями.

Теперішні освітні системи ставлять на порядок денний високі вимоги до педагога нового типу. Насамперед, науковці дедалі більше зміщують акценти в бік потреби в учителі-фасилітаторі. Це означає, що такий педагог не просто має фахові вміння і навички, досвід роботи, а й індивідуальний підхід у досягненні результатів в освітній діяльності. Зокрема, педагог-фасилітатор музичного мистецтва повинен стежити за всіма змінами в підготовці до уроку з предмета, володіти сучасними інформаційно-комунікаційними технологіями. Так, до цієї думки схиляються дослідники проблеми інноваційної компетентності Н. Венцева та О. Карапетрова, підкреслюючи, що педагог-фасилітатор має знати основні інформаційні бази даних, що вимагає творчої ініціативи та інноваційності у проведенні занять (Венцева, Карапетрова, 2014).

На основі власного досвіду, а також вивчення напрацювань колег, дослідження джерельної бази науко-

вої літератури можемо потвердити, що говорити про інноваційні підходи до формування фахової компетентності педагогів музичного мистецтва можна говорити у випадку належно організованого інформаційного середовища, де простежуються цілі і стратегії розвитку закладу освіти, панує творчий соціально-психологічний клімат, наявні ефективні системи управління та інформаційно-методичного супроводу нововведень. А середовищем інноваційного закладу освіти дослідники бачать "організований простір соціально-культурних, предметно-дизайнерських, навчально-виховних, комунікативно-партнерських і демократично-колегіальних умов, у яких реалізується інноваційна функція закладу" (Коновальчук, 2014).

На наше переконання, за умови організації належного освітнього середовища може йтися про такі необхідні категорії для учителів музичного мистецтва, як інноваційна діяльність, інноваційна орієнтація, готовність до інноваційної діяльності. Тому оцінка ефективності інноваційних підходів у формуванні фахової компетентності вчителя музичного мистецтва визначається наступними показниками:

- спрямованість на інноваційний підхід до навчання і виховання учнів;
- напрацювання нетрадиційних форм і методів у своїй роботі;
- орієнтація на індивідуальну траєкторію у фаховому розвитку вчителя.

Вважаємо необхідним наголосити на тому, що оцінювання ефективності інноваційних підходів у формуванні фахової компетентності вчителів музичного мистецтва у процесі роботи передбачає певні моменти.

По-перше, слід зважати на підхід самого вчителя до інноваційних змін і перетворень, розуміння ним самим сутності своєї діяльності в ролі педагога-новатора.

По-друге, педагог-новатор повинен мати сформовану модель розуміння цілей своєї діяльності, бути інноваційно мотивованим і спрямованим.

По-третє, необхідно звернути

увагу на особливості мотиваційної сфери педагогів, їх бажання і готовність до самоосвіти, творчості, використання на уроках музичного нетрадиційних підходів до викладання свого предмета.

По-четверте, учитель, котрий прагне змін і нового, має мати високий рівень самооцінки своїх теоретичних знань і професійної готовності до інноваційної діяльності в сучасному освітньому просторі.

По-п'яте, учитель музичного мистецтва мусить вивчати досвід минулого, кращі взірці творів, звичаїв і традицій українського народу, не відкидаючи, а, навпаки, упроваджуючи елементи зарубіжного мистецтва.

Так, відомий дослідник окресленої проблеми Дж. Роджерс виокремив п'ять категорій педагогів, узявши за основу їхнє ставлення до інноваційних підходів, зокрема:

- учителі-новатори, про що ми вже згадували вище, котрі завжди першими сприймають усе нове і застосовують у своїй діяльності;

- учителі, котрі першими експериментують перевірку цінностей інновацій на уроках;

- поміrkовані учителі, котрі для застосування нового виважено і спостережливо підходить до вивчення досвіду колег, які працюють в умовах інноваційних перетворень;

- учителі, котрі обережно ставляться до змін, застосування нових технологій, залишаючись більш орієнтованими на старі технології;

- учителі, котрі мають сильний зв'язок з традиційним, уже перевіреним, старим підходом до навчання і виховання, залишаючись консервативним.

Однак, даючи оцінку ефективності інноваційних підходів до формування фахової компетентності учителів музичного мистецтва, наголосимо на тому, що часом у них наявні труднощі із засвоєнням нововведень. До таких можемо віднести: відсутність необхідного навчально-методичного забезпечення; нерозробленість механізму реалізації педагогічних інновацій у конкретному закладі освіти; неналежна поінформованість учителів з питань органі-

зації і проведення такої діяльності; відсутність сертифікованих критеріїв оцінювання ефективності даної роботи; надмірне навантаження учителів іншими видами роботи; обмежений досвід до ресурсів тощо.

Отже, на основі вивчення праць учених, досвіду власного і колег доходимо певного узагальнення стосовно оцінки ефективності інноваційних підходів у формуванні фахової компетентності вчителів музичного мистецтва. Суть самого процесу оцінки полягає у цілеспрямованому розвитку в умовах освіти дорослих всіх якостей особистості вчителя, які і складають готовність до такої діяльності. Саме поняття інноваційної діяльності розглядаємо як зміну станів у розвитку готовності від нижчого до максимально можливого рівня в конкретних умовах. Слід також брати до уваги і рівні сформованості такої готовності, які можна розділити на високий, середній і низький. Вважаємо потрібним застосування в оцінці ефективності інноваційних підходів наступні характеристики рівнів готовності педагога до інноваційної діяльності, розроблені дослідницею Макогон Є. В.

Зосібна, високий рівень – це чітко виражена стійка творча активність і продуктивність, утвердження цінностей творчості в педагогічному колективі; оволодіння вчителем технікою організації і проведення дослідницько-експериментальної роботи; уміння і здатність оцінити учителем свій індивідуальний стиль діяльності і побудувати план розвитку своєї педагогічної діяльності; володіння здібностями до прогнозування і проєктування.

Середній рівень готовності вчителів до інноваційної діяльності передбачає орієнтацію на оволодіння новими педагогічними технологіями, установку на творчу взаємодію з колегами, прагнення виділяти цілі власної пошукової роботи.

Низький рівень характеризується відсутністю або слабкою вираженістю творчої направленості, несформованістю цілей діяльності, небажанням особистісно значимого ставлення до пошукової діяльності;

володінням в основному наявними традиційними прийомами і методами навчання; низькою оцінкою своєї підготовленості і запереченням можливості позитивного впливу участі в інноваційній діяльності на результати власної праці (*Оцінка ефективності...*).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, інноваційні підходи до формування фахової компетентності вчителів музичного мистецтва – це не лише внесення новизни у свою практику. Насамперед, у даному випадку ми вичленовуємо індивідуальний стиль роботи педагога і даємо йому оцінку як роботи педагога-новатора. Ідеться про високий рівень педагогічної творчості, пошук нового, що сприятиме формуванню відповідно творчого учня; урахування змін, що відбуваються в освітній галузі і суспільстві загалом; визначення цілі, мети, завдань, оновлення змісту і технологій навчання на уроках музичного мистецтва.

Педагог у сучасних умовах має бути фахівцем, котрий вчасно реагує на всі переміни і застосовує новітні технології. Він постійно дос-

ліджує, прогнозує, володіє гнучким професійним мисленням, здатний до діалогу, самореалізації та самоосвіти, має мистецькі задатки, що особливо важливо для вчителів музичного мистецтва.

Для реалізації діяльності замало володіння знаннями, використання інноваційних підходів. Необхідний активно-діяльнісний стан особистості, налаштованість на конкретні поведінкові дії.

Вважаємо, що окреслена нами проблема ще недостатньо досліджена науковцями і практиками, тому потребує ретельного підходу до розроблення нових форм і методів формування педагогічної компетентності вчителів музичного мистецтва у Новій українській школі.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Сухомлинський, В. О. (1980). *Вибрані твори*. Київ. Т. 2.

Левена, І. (2004). *Формування професійно педагогічної компетентності майбутніх учителів музики*. (Дис. ... к. п. н.).

Равен, Дж. (2002). *Компетентність у сучасному суспільстві*.

Михаськова, М. (2008). *Формування фахової компетентності майбутніх учителів музики*. (Дис. к. п. н.). Житомир.

Венцева, Н., Карапетрова, О. (2014). *Інноваційна компетентність як складова професійної діяльності сучасного педагога*.

Коновальчук І. І. (2014). *Інноваційне середовище як засіб розвитку інноваційної компетентності педагогів загальноосвітніх навчальних закладів*. *Вісник Житомирського державного університету*, 4 (76), 62–66.

Оцінка ефективності реалізації проблеми формування готовності сучасного педагога до впровадження інноваційних технологій у педагогічну практику. URL: paurok@com.ua

Пометун, О. І. (2018). *Критичне мислення як педагогічний феномен*. *Український педагогічний журнал*, 2, 89.

Фамілярська, Л. Л. (2017). *Особливості розвитку сучасного педагога в системі післядипломної освіти*. *ScienceRise. Pedagogical Education*, 6, 43–45.

Стаття надійшла 26.05.2023 р.

